

Економічні науки

УДК 336.72

Тищенко Вікторія Федорівна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри митної справи і фінансових послуг
Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця*

Tyshchenko Viktoriia

*Doctor of Economics, Professor
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

Скляр Альона Русланівна

*студент
Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця*

Skliar Alona

*Student of the
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

**ВИКОРИСТАННЯ ТАРИФНОГО ТА НЕТАРИФНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ПРИ ПЕРЕМІЩЕННІ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН
УКРАЇНИ
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТАРИФНОГО И НЕТАРИФНОГО
РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРИ ПЕРЕМЕЩЕНИИ ЧЕРЕЗ ТАМОЖЕННУЮ
ГРАНИЦУ УКРАИНЫ
USE OF TARIFF AND NON-TARIFF REGULATION WHEN
TRAVELING ACROSS THE CUSTOMS BORDER OF UKRAINE**

Анотація. Досліджено теоретичні питання тарифного і нетарифного регулювання при переміщенні через митний кордон України.

Ключові слова: тарифне регулювання, нетарифне регулювання, митний кордон України, митний режим, переміщення через митний кордон України.

Аннотація. Исследованы теоретические вопросы тарифного и нетарифного регулирования при перемещении через таможенную границу Украины.

Ключевые слова: тарифное регулирование, нетарифное регулирование, таможенная граница Украины, таможенный режим, перемещение через таможенную границу Украины.

Summary. The theoretical issues of tariff and non-tariff regulation when moving across the customs border of Ukraine were investigated.

Key words: tariff regulation, non-tariff regulation, customs border of Ukraine, customs regime, movement across the customs border of Ukraine.

Успішна зовнішньоекономічна діяльність значною мірою залежить не тільки від ступеня нормалізації конкуренції на внутрішньому ринку, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, а й від знання можливостей її збуту, дотримання умов роботи на зовнішньому ринку, норм і правил національні та міжнародні засоби впливу на зовнішню торгівлю.

Методи регулювання зовнішньої торгівлі можна поділити на такі: тарифні (митні), засновані на застосуванні митних тарифів; нетарифні – квоти, ліцензії, субсидії, демпінг та ін. Тарифні методи за своєю суттю є економічними і діють через ринковий механізм, вони спрямовані на зниження ціни експорту, підвищення ціни імпорту і впливають на фінансові результати учасників зовнішньоекономічна діяльність.

Нетарифне регулювання – це комплекс обмежено-заборонних заходів, що перешкоджають проникненню іноземних товарів на внутрішній ринок країни.

Метою тарифного регулювання є:

- у покращенні конкурентних умов у країні-імпортері;
- у захисті національної промисловості, здоров'я населення, охорони навколишнього середовища, моральності, релігії та національної безпеки.

Нетарифні обмеження є заходами прихованого протекціонізму. За даними дослідників, у зовнішній торгівлі використовуються понад 50 таких заходів, які можуть бути реалізовані як за допомогою адміністративних, так і фінансових інструментів регулювання.

Головними інструментами торговельної політики й державного регулювання внутрішнього ринку товарів при його взаємодії зі світовим ринком є мито й інші митно-тарифні заходи. Класичним й основним інструментом зовнішньоторговельної політики є митні тарифи. Митний тариф – це систематизований перелік ставок мита. Під митом розуміють податок на імпорт або експорт товарів у момент перетинання ними митного кордону держави.

Таким чином, введення імпортних мит, з одного боку, сприяє скороченню внутрішнього споживання, а з другого – захисту національних товаровиробників. Ступінь захисту є різним для різних товарів. До того ж це не завжди очевидно, оскільки більшість товарів виробляється з використанням сировини й напівфабрикатів, на які також можуть установлюватися мита [9, с. 41].

Основним елементом митного тарифу є мито. Мито – це обов'язковий грошовий внесок, який стягується державою при перетині товаром її митного кордону. Розмір певного збору є ставкою мита.

Для України сучасний етап характеризується постійним зростанням обсягів та розширенням масштабів міжнародної торгівлі, ускладненням динамізму торговельних процесів, посиленням вимог міжнародних організацій щодо забезпечення вільного доступу іноземних товарів на внутрішні ринки та зниженням національних торговельних бар'єрів.

Відбувається поглиблення інтеграції міжнародних вимог у національну практику митного регулювання України. В таких умовах загострюється потреба підвищення ефективності національної митної політики в сфері реагування на зовнішні загрози та швидкої протидії можливим негативним наслідкам таких загроз у напрямку посилення забезпечення економічних інтересів держави й максимального врахування в національній митній системі міжнародних правил та вимог.

В Україні застосовуються такі види мита:

- 1) ввізне мито (встановлюється на товари, що ввозяться на митну територію України);
- 2) вивізне мито (встановлюється законом на українські товари, що вивозяться за межі митної території України);
- 3) сезонне мито (може встановлюватися на строк не менше 60 та не більше 120 днів);
- 4) особливі види мита: спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне, додатковий імпорتنний збір.

В той же час, забороняється застосовувати інші види мита, крім тих, що встановлені Митним кодексом України. Особливі види мита можуть застосовуватись у випадках, передбачених законами України (якщо інше не передбачено міжнародними договорами), з метою захисту економічних інтересів України та українських товаровиробників у разі ввезення товарів на митну територію України, незалежно від інших видів мита [8, с. 35].

Ставки мит відповідно до прийнятої товарної номенклатури систематизуються в митному тарифі, який за своєю правовою природою

може бути автономним (містить ставки, що встановлюються компетентним органом цієї держави – парламентом або урядом), а також автономно-конвенційним (в такому тарифі, поряд з автономними ставками, можуть міститися ставки, передбачені в міжнародних торгових договорах).

Митний тариф України містить перелік ставок загальнодержавного податку – ввізного мита на товари, що ввозяться на митну територію України і систематизовані згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД), складеною на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів Всесвітньої митної організації і Комбінованої номенклатури Європейського Союзу [8, с. 36].

В сучасних умовах суттєво зростає значення нетарифного регулювання, як інструмента регулювання зовнішньоекономічної діяльності. За своєю суттю заходи нетарифного регулювання є досить багатоманітними. Їх перелік практично невичерпний, тому і не дивно, що практично кожен науковець класифікує ці заходи по-різному.

У науковій літературі існує класифікація заходів нетарифного регулювання на економічні та адміністративні. До економічних належать: спеціальні види мита, різноманітні податки та збори, заходи валютного регулювання. Адміністративні заходи більш різноманітні: ембарго, ліцензування, квоти, монополістичні заходи, використання стандартів і технічних норм, додаткових документів і процедур в протекціоністських цілях тощо. Їх особливістю по відношенню до якості експортованих і імпортованих товарів є визначена державою кількість документів, необхідних для здійснення митних процедур оформлення експортно-імпортованих операцій.

Економічні заходи, як правило, призводять до подорожчання товару, за яким він реалізується. Виходячи з цього, споживач самостійно вирішує, який товар купувати – дорожчий імпортований чи дешевший вітчизняний.

Адміністративні методи дають змогу обмежити ввезення іноземних товарів і забезпечити вивіз вітчизняних товарів за кордон. Застосовуючи ці методи, держава фактично визначає товарну структуру внутрішнього ринку, з одного боку захищаючи його від імпортних поставок, а з іншого – від виникнення дефіциту вітчизняних товарів на внутрішньому ринку.

Багато вчених серед економічних заходів виділяють паратарифні, фінансові та заходи контролю за цінами.

Паратарифні заходи – це збори, що стягуються з товару при переміщенні його через митний кордон, поруч з митом і які збільшують вартість товару на додаткову величину. Вказані заходи досить широко застосовуються в фінансовій системі зарубіжних країн. В ході зниження митних ставок і пов’язаного з цим падіння фіскальних митних доходів держави намагаються все ширше використовувати паратарифні заходи для поповнення своїх фінансових надходжень.

До фінансових відносять заходи, які регулюють доступ імпортерів до іноземної валюти, ціни валюти, а також умови платежів. Заходи контролю за цінами вводяться з метою підтримання або стабілізації внутрішніх цін, а також для запобігання шкоді, яку може нанести нечесна торгова практика іноземних конкурентів [11, с. 75].

Арсенал заходів нетарифного регулювання нараховує сотні різноманітних інструментів й обмежень зовнішньоторговельної діяльності і, як наслідок, велика кількість таких заходів унеможливорює наведення абсолютного повного їх переліку та детального опису, однак вимагає оптимального впорядкування наявних у державі заходів нетарифного регулювання через їх формалізацію в юридичній (законодавчій) площині.

В умовах членства нашої держави в Світовій організації торгівлі перелік заходів нетарифного регулювання, що використовуються в Україні на законодавчому рівні, в Митному кодексі України, доцільно узагальнити та систематизувати на основі міжнародно-правових норм та угод у сфері

нетарифного регулювання, дотримуючись загальноприйнятих підходів до групування таких заходів та не вдаючись до детального визначення кожного з нетарифних заходів у загальному переліку.

Для того, щоб система заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні працювала відповідно до міжнародних стандартів та була ефективною, необхідно забезпечити її ефективне функціонування шляхом гармонізації економічної, інституційної та законодавчої складових. Досконала та продумана стратегія розвитку та впровадження системи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності має ґрунтуватися на оцінці балансу вигод і витрат для економіки держави з урахуванням національних інтересів з урахуванням акцент на національному виробнику та споживачі, їх підтримку та захист, а ефективну реалізацію такої стратегії має забезпечувати сильна виконавча вертикаль органів державної влади, які мають повноваження у цій сфері, та система правових норм, які б визначали механізм нетарифного регулювання та забезпечують належне виконання зазначеними органами своїх обов'язків.

Слід зазначити, що не всі заходи мають обмежувальний характер, а застосовуються з метою регулювання торгівлі та покращення умов її реалізації. Країни світу активно використовують інструменти зовнішньоекономічної діяльності.

Сучасні процеси глобалізації вимагають від України більш широкого залучення до міжнародного економічного середовища. Особливого значення набуває реалізація положень про партнерство та співпрацю з Європейським Союзом. Така інтеграція сприятиме більш повній реалізації експортного потенціалу українських підприємств, а також залученню іноземних інвестицій. У процесі зростання економічної взаємозалежності країн у контексті інтеграційних процесів все більшого значення набуває

формування ефективного механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств усіх галузей економіки.

Водночас система нетарифного регулювання потребує вдосконалення та взаємних узгоджень, щоб повно та оперативно реагувати на мінливість зовнішньоекономічної кон'юнктури та ефективно забезпечувати митні інтереси. У відповідному контексті реалізація сформованих та відібраних пропозицій, на нашу думку, дозволить підвищити ефективність використання інструментів нетарифного регулювання та сприятиме забезпеченню визначеного кола інтересів митних органів.

Література

1. Митний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 01.02.2023 : (ОФІЦІЙНИЙ ТЕКСТ). К. : Правова єдність, 2023. 358 с.
2. Крисоватий А. І. Митна справа : підручник. [А. І. Крисоватий, С. Д. Герчаківський, О. Б. Дем'янюк]. Тернопіль : ВПЦ «Економічна думка Тернопільського національного економічного університету», 2014. 540 с.
3. Дубініна А. А. Митна справа : підручник. [А. А. Дубініна, С. В. Сорокіна, О. І. Зельніченко]. К. : Центр учбової літератури, 2010. 320 с.
4. Мережко Н. В. Митна справа : підручник. [Н. В. Мережко, П. В. Пашко, О. В. Рождественський]. К. : Київський національний торговельно-економічний університет, 2016. 572 с.
5. Войтов С. Г. Еволюція митно-тарифного регулювання в контексті розвитку світової цивілізації. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2013. № 2. С. 70-84.

6. Любива Ю. В. Деякі питання митно-тарифного регулювання. *Вісник Академії митної служби України. Серія : Право.* 2010. № 2. С. 78-81.
7. Новікова К. І. Митно-тарифне регулювання як інструмент наповнення Державного бюджету України. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Серія : Економічні науки.* 2010. Вип. 2. С. 277-283.
8. Тараненко М. С. Тарифне та нетарифне регулювання як інструменти реалізації економічної дипломатії України. *Інтелект XXI.* 2018. № 2. С. 34-38.
9. Білоусов О. М. Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності України. *Вісник аграрної науки Причорномор'я.* 2012. Вип. 2. С. 37-46.
10. Дяченко О. В., Литвин С. М. Митно-тарифне регулювання в системі детермінант зовнішньоторговельного сектора України. *Економічний простір.* 2014. № 83. С. 5-15.
11. Щербатюк Н. В. Заходи нетарифного регулювання митних відносин. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право.* 2013. № 3. С. 74-78.
12. Шевчук С. В. Нетарифне регулювання як важливий механізм забезпечення митних інтересів держави. *Економіка та держава.* 2019. № 3. С. 71-77.